

<https://www.torahmusings.com/2017/11/judging-a-stranger/>

I. Judging Wrongly

Last motza'ei Shabbos, Jewish social media got excited over a Facebook post by a famous comedian. He shared a selfie with some young, frum-looking people and commented that they are Jewish students visiting New York who do not have cameras because of the Sabbath. I assumed that the picture was taken on Shabbos and proceeded to write about whether posing for the picture was permitted and, if not, whether sharing the picture is permitted (I concluded no to both questions – the revised essay is [here](#)).

However, late Sunday night I was informed that the picture was actually taken after Shabbos was over. I had misunderstood the comment and mistakenly attributed to the people an act that I consider forbidden. I had assumed that, like most people, they were not aware that posing for a picture is forbidden. This assumption turned out to be wrong. While I did not include any names or details, which I could not have known anyway, their friends and family could have identified them from the picture if they saw it. Should I have done something differently?

II. Judging Favorably

The Gemara (*Shabbos* 127b) offers a number of stories in which a person deals with someone who appears to have transgressed judges them favorably and turns out to be correct. For example:

A story is told of a certain man who descended from Upper Galilee and was engaged by an individual in the South for three years. On the eve of Yom Kippur he asked, 'Give me my wages that I may go and support my wife and children.' 'I have no money,' answered he. 'Give me produce,' he demanded; 'I have none,' he replied. 'Give me land.' — 'I have none.' 'Give me cattle.' — 'I have none.' 'Give me pillows and bedding.' — 'I have none.' [So] he slung his things behind him and went home with a sorrowful heart.

After the festival, his employer took his wages in his hand together with three donkeys, one bearing food, another drink, and the third various sweets, and went to his house. After they ate and drank, he gave him his wages. He said to him, 'When you asked me, "Give me my wages," and I answered you, "I have no money," of what did you suspect me?' 'I thought, Perhaps you came across cheap merchandise and had purchased it therewith.' 'And when you asked me, "Give me cattle," and I answered, "I have no cattle," of what did you suspect me?' 'I thought, they may be hired to others.' 'When you asked me, "Give me land," and I told you, "I have no land," of what did you suspect me?' 'I thought, perhaps it is leased to others.' 'And when I told you, "I have no produce," of what did you suspect me?' 'I thought, Perhaps they are not tithed.' 'And when I told you, "I have no pillows or bedding," of what did you suspect me?' 'I thought, perhaps he has sanctified all his property to Heaven.' 'By the [Temple] service!' he exclaimed, 'it was so; I vowed away all my property because of my son Hyrcanus, who would not occupy himself with the Torah, but when I went to my companions in the South they absolved me of all my vows. And as for you, just as you judged me favorably, so may God judge you favorably.' (Adapted from Soncino translation)

III. Judge Who Favorably?

The Gemara prefaces these stories with the saying that someone who judges his friend favorably will be judged favorably himself. It seems from this language that you need to judge your friend favorably but not a stranger. The Mishnah (*Avos* 1:6) encourages more inclusive behavior, saying that you should judge everyone favorably. Is favorable judgment — assuming no wrongdoing — appropriate for everyone or just people you know and in whom you have confidence? Put differently, is favorable judgment about using past experience to evaluate current behavior or about maintaining a positive attitude?

Medieval commentators tend to divide people into groups. Most agree that we should judge righteous people favorably but that we do not need to do so for wicked people. This is just common sense, allowing experience to serve as our guide. However, the world consists of more than just these two poles. How do we view average people or strangers, whose behavior we do not know? Should we judge them favorably, as well?

Rambam (Commentary to Mishnah, *Avos*, ad loc.) explains that if someone righteous does something, you should interpret it as positive if there is even a remote possibility it is good. If some wicked does something, you should interpret it negatively as a precaution. The Mishnah speaks only of someone you don't know. If he does something that seems equally plausible is good or bad, it is proper (a *midas chassidus*) to judge him favorably. It seems that Rambam takes the more general language of "everyone" in the Mishnah to refer to a stranger, but considers it proper behavior and not obligatory.

Similarly, Rambam writes in *Mishneh Torah (Hilchos Dei'os* 5:7) that a Torah scholar should not scream like an animal or raise his voice, and should judge everyone favorably. This sounds like proper behavior for the pious, not a general obligation. However, in *Sefer Ha-Mitzvos* (imperative 177), Rambam writes that we are obligated to judge a friend favorably. Judging a friend favorably is a requirement; judging a stranger favorably is a pious behavior.

IV. Judging the Unknown

Rabbeinu Yonah takes a similar approach. In *Sha'arei Teshuvah* (3:218), Rabbeinu Yonah says that we must judge a righteous person favorably as a matter of truth, common sense. We must judge a wicked person negatively. The mitzvah applies to an average person — if he does something that could be either good or bad, we should assume it is good.

In his commentary to *Avos* (ad loc.), Rabbeinu Yonah says that the Mishnah about judging everyone favorably refers to someone you don't know. You don't know whether he righteous, wicked or average. Therefore, the mitzvah cannot apply. Even still, as a pious practice, you should judge him favorably.

The *Chafetz Chaim* (imperative 3, n. 3) explicitly says that there is only a pious practice to judge favorably someone whom you do not know.

V. Superficiality

Obviously, I cannot be objective about my own behavior. Based on what I wrote above, it seems that on seeing a picture of people I don't know in a situation that could be interpreted positively (taken after Shabbos) or negatively (taken on Shabbos), I was not obligated to judge favorably. However, as a pious or proper practice, I should have judged favorably anyway. While I am neither a Torah scholar nor a pious man, in these types of matters we should all act strictly. The world needs stringencies on interpersonal commandments.

In truth, it never occurred to me that there was a positive way to judge this case. I jumped to the negative conclusion without considering alternatives. I say this not as a justification but as a confession. Whenever we see something, we need to think carefully before we react. Superficiality is the great sin of our TL;DR world, a trait that blinds us to our own faults. Like mockery, superficiality prevents us from hearing others and therefore from accepting rebuke.

To the people in the picture, I apologize for incorrectly judging you negatively. To my readers, I apologize for misleading you. To the people who reached out to correct me, I thank you for pointing out my errors.

1. משנה מסכת אבות פרק א משנה ו

יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והווי דן את כל האדם לכף זכות:

2. תלמוד בבלי מסכת שבועות דף ל עמוד א

ת"ר: ועמדו שני האנשים - מצוה לבעלי דינין שיעמדו. אמר ר' יהודה: שמעתי, שאם רצו להושיב את שניהם מושיבין, איזהו אסור? שלא יהא אחד עומד ואחד יושב, אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך. ת"ר: +ויקרא ל"ט+ בצדק תשפוט עמיתך - שלא יהא אחד יושב ואחד עומד, אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך. ד"א: בצדק תשפוט עמיתך - הווי דן את חבריך לכף זכות...

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכז עמוד ב

תנו רבנן: הדין חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות. ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלש שנים. ערב יום הכפורים אמר לו: תן לי שכרי, ואלך ואזון את אשתי ובני. אמר לו: אין לי מעות. אמר לו: תן לי פירות. - אמר לו: אין לי. - תן לי קרקע. - אין לי. - תן לי בהמה. - אין לי. תן לי כרים וכסתות. - אין לי. הפשיל כליו לאחוריו, והלך לביתו בפחי נפש. לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים, והלך לו לביתו. אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו. אמר לו: בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרת לי אין לי מעות במה חשדתי? - אמרתי: שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך, ולקחת בהן. - ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרת לי אין לי בהמה במה חשדתי? - אמרתי: שמא מושכרת ביד אחרים. - בשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרת לי אין לי קרקע במה חשדתי? - אמרתי: שמא מושכרת ביד אחרים היא. - ובשעה שאמרת לי אין לי פירות במה חשדתי? - אמרתי: שמא אינן מעושרות. - ובשעה שאמרת לי אין לי כרים וכסתות במה חשדתי? - אמרתי: שמא הקדיש כל נכסיו לשמים. - אמר לו: העבודה, כך היה! הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חבירי בדרום התיירו לי כל נדרי. ואתה, כשם שדנתני לזכות - המקום ידין אותך לזכות. תנו רבנן: מעשה בחסיד אחד שפדה ריבה אחת בת ישראל, ולמלון השכיבה תחת מרגלותיו, למחר ירד וטבל ושנה לתלמידיו. ואמר (להן) +מסורת הש"ס: [להם]+ בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי במה חשדונוני? - אמרנו: שמא יש בנו תלמיד שאינו בדוק לרבי. - בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדונוני? - אמרנו: שמא מפני טורח הדרך אירע קרי לרבי. - אמר להם: העבודה, כך היה. ואתם, כשם שדנתוני לכף זכות - המקום ידין אתכם לכף זכות. תנו רבנן: פעם אחת הוצרך דבר אחד לתלמידי חכמים אצל מסרונתא אחת, שכל גדולי רומי מצויין אצלה. אמרו: מי ילך? - אמר להם רבי יהושע: אני אלך. הלך רבי יהושע ותלמידיו, כיון שהגיע לפתח ביתה חלץ תפיליו ברחוק ארבע אמות, ונכנס ונעל הדלת בפניהן. אחר שיצא ירד וטבל, ושנה לתלמידיו. ואמר (להן) +מסורת הש"ס: [להם]+ בשעה שחלצתי תפילין במה חשדונוני? - אמרנו: כסבור רבי לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה. - בשעה שנעלתי במה חשדונוני? - אמרנו: שמא דבר מלכות יש בינו לבינה. - בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדונוני? - אמרנו: שמא ניתזה צינורא מפיה על בגדיו של רבי. - אמר להם: העבודה, כך היה. ואתם, כשם שדנתוני לזכות - המקום ידין אתכם לזכות.

4. שאלות דרב אחאי פרשת שמות שאלתא מ

שאלתא דאסיי להון לדבית ישראל למיחשד חד על חבריה אלא לידייניה לכף זכות דתניא הדין את חבירו לכף זכות דנין אותו מן השמים לכף זכות ומעשה ברבי עקיבא בן יוסף שהיה מושכר אצל רבי אליעזר בן הורקנוס ועשה עמו שלש שנים

5. תלמוד בבלי מסכת שבת דף צז עמוד א

אמר ריש לקיש: החושד בכשרים לוקה בגופו, דכתיב +שמות ד+ והן לא יאמינו לי וגו', וגליא קמי קודשא בריך הוא דמהימיני ישראל. אמר לו: הן מאמינים בני מאמינים, ואתה אין סופך להאמין. הן מאמינים - דכתיב +שמות ד+ ויאמן העם, בני מאמינים +בראשית טו+ והאמין בה'. אתה אין סופך להאמין - שנאמר +במדבר כ+ יען לא האמנתם בי וגו'. ממאי דלקה - דכתיב +שמות ד+ ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך וגו'.

6. ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג ר"ח

והנה כי תראה אדם אשר ידבר דבר או יעשה מעשה, ויש לשפוט דברו ומעשהו לצד טובה ולצד הזכות, אם האיש הוא ירא אלקים - נתחייבת לדון אותו לכף זכות על דרך אמת, גם כי יהיה הדבר קרוב ונוטה יותר אצל הדעת לכף חובה, ואם הוא מן הבינונים אשר יזהרו מן החטא ופעמים יכשלו בו - יש עליו להטות הספק ולהכריעו לכף הזכות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קכז, ב): הדין את חברו לכף זכות המקום ידיניהו לכף זכות, והוא מצות עשה מן התורה, שנאמר (ויקרא יט, טו): "בצדק תשפוט עמיתך", ואם הדבר נוטה לכף חובה יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל תכריעהו לכף חובה, ואם האיש ההוא רוב מעשיו לרוע או בחנתו כי אין יראת אלקים בלבבו, תכריע מעשיו ודבריו לכף חובה, שנאמר (משלי כא, יב): "משכיל צדיק לבית רשע מסלף רשעים לרע", וכבר הקדמנו לך פירושו.

7. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קעז

והמצוה הקע"ז היא שנצטוו הדיינים להשוות בין בעלי דינין ... ויש בו עוד שראוי לדון את חברו לכף זכות (שבועות' וספרא שם) ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב וחסד. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במקומות מפוזרים מן התלמוד:

8. ספר החינוך מצוה רלה מצות שופט שישפוט בצדק

גם במה שאמרנו שכל אדם חייב לדון חבירו לכף זכות, שהוא בכלל המצוה, יהיה סיבה להיות בין אנשים שלום ורעות. ונמצא שעיקר כל כוונת המצוה להועיל ביישוב בני אדם עם יושר הדין, ולתת ביניהם שלום עם סילוק החשד איש באיש.

9. רמב"ם הלכות דעות פרק ה הלכה ז
תלמיד חכם לא יהא צועק וצווח בשעת דבורו כבהמות וחיות, ולא יגביה קולו ביותר אלא דבורו בנחת עם כל הבריות, וכשידבר בנחת יזהר שלא יתרחק עד שיראה כדברי גסי הרוח, ומקדים שלום לכל האדם כדי שתהא רוחן נוחה הימנו, ודן את כל האדם לכף זכות...

10. שו"ת מהרש"ל סימן סד
דן את חבריו לכף זכות בכלל הבאת שלום דמתוך שהוא מכריעו לזכות ואומר לא חטא לי בזאת אנוס היה או לטובה נתכוון יש שלום בניהן

11. שו"ת מהר"ל דיסקין, חוט שני, מכתב מאלהו- עיין לקמן
a. בחיבור התשובה להמאירי א:ד עמוד 84-85 כותב שהסיבה שהחושד בכשרים אינו יכול לעשות תשובה כי הוא לא יקבל תוכחה, ולא יהיה סיבה לשוב.

12. שו"ת אז נדברו יב:
אבל באמת קשה טובא על הגמרא שבת קכ"ז, וצ"ל ע אפ שייך בזה מחיל לי' ליקריה כמו בקידושין דשם הפי' דלאחד מחילה אין שום איסור דאב שמחל על כבודו כבודו מחול אבל הדין את חבריו לכף חובה אף שזה מהדברים שבין אדם לחבירו אבל מסתבר שלא שייך בזה מחילה כיון דהוי נמי שבין אדם למקום. ומה שחלקתי בין זה לההיא דהושיט יין לנזיר דיש לו הבחירה שלא לחשוך ולקיים בצדק הלוא גם בנזיר גם לאחר שהושיט יש לו עוד הבחירה שלא לשתות.

13. ישמח משה פרקי אבות
a. הוא מסביר שאם דנים לכף זכות, ממעטים חילול ה'.

14. נפק"מ
a. מחילה או לא איכפת [טענה נגד = בפוליטיקה הכל ידעים...]
b. במחשבה או במעשה
c. לחיים או למתים [היסטוריה]
d. יחיד מול רבים – סיבות שונות

15. מועדים וזמנים ז:קצב (מוקלד ע"י)
ונעתיר כטן דבר נטה בביאור דברי התוס' ששמעתי מפי הגה"ק האדמו"ר מסאטאר הרב יואל טייטלבוים זצ"ל שתמה למה דקדק להתפלל יחידי דוקא, וביאר שאברהם אבינו יצא להתפלל על סדום ללמד עליהם זכות, וללמד זכות על רשעים זה רק בינו לבין הקב"ה, ואסור לאם אחר לשמוע שמא ידמה שבאמת הדבר כן, ולכן פירושו התוס' שפיר שדקדק לצאת להתפלל יחידי על סדום כשאין דם איש דוקא מאחר שרצה ללמד עליהם זכות, וזה אסור אפילו כשיש אחד ששומע.
והוסיף שיש ללמוד מכיון דדוק ועיקר גדול שבינו לבין הקב"ה יכול כל אחר ללמד סנגוריא על רשעים שטובים הם מן העכ"ם אלף אלפי פעמים דסוף כל סוף עברו עלינו דורות של ייסורים עד שנטמעו בטומאת העכו"ן אבל כל זה אנו מקיימים רק כשמתפללים לה' ואף אחד אינו שומע אבל בין בני אדם ח"ו ללמד עליהם זכות, רק עלינו להוקיעם ולהאשימם שידעו בית ישראל להתרחק מהם ומטומאתם ומלמד לפני בני אדם זכות על הרשעים טועה ומטעה עכ"ד הנחמדים...

16. הפירוש המפורסם – הו' דן את כל האדם...
17. תלמוד בבלי ברכות יט., פחד יצחק

סמורת הש"ס עם חומשות 6 ע"י חריט אבות פ"ב פ"ג, כ"ג פ"ח, פ"ח פ"ט, ס"ג, ס"ה פ"ט, ס"ז, ס"ח	מי שמתו פרק שלישי ברכות בשעה ששלום על ישראל ויליכם ה' את פעוליו האון. תנא רבי ר' ישמעאל אם ראי' תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תתרחק אחריו ביום שבו עשה תשובה שמא סלקא דעתך רעיקא אלא ודאי עשה תשובה והני מילי בדברים שבנפשו אבל בממונא עד דמהדר למינה: ואמר ר' יהושע בן לוי " בכ"ד מקומות בית	ק"ח הש"ס ג"ר ממזא ט"ו פ"ח, פ"ח, פ"ח לוחי ס"ה ס"ה פ"ח ט"ו פ"ח, פ"ח, פ"ח ט"ו פ"ח, פ"ח, פ"ח
פחד	אגרות וכתבים – איגרת ל'ח	יצחק
ועוד יסוד אחד עלינו לבאר כאן. הנה נתחייבנו במצות "בצדק תשפוט את עמיתך". פירושה של מצוה זו הוא לדון לכף זכות, והשיעור בזה של דיון לכף זכות מבואר בראשונים שנה תלוי בטיבו של האדם הנדון. למשל, מי שהמדרגה שלו הוא מדרגת של ממצאה זכיות ומחציה עונות, אז חובת הדיון לכף זכות נהגת בו במעשה שיש בו חמישים אחוז לצד זכות, וחמישים אחוז לצד חוב, וכדומה, הכל לפי ערך- כמבואר ברבנו יונה: "שהאחוזים של צד הזכות נמצאים הם בערך מצב הזכויות של האדם הנדון. אמנם כל זה הוא רק בנוגע למעשה שנתעשה ע"י אדם שיש בו צדדים לחובה וצדדים לזכות, אז המצוה של "בצדק תשפוט את עמיתך" מחייבת אותנו להכריע לצדדי הזכות לפי ערכו של אותו אדם. אבל לאחר שמתברר לנו שמעשה הרע נעשה כבר, אז אין עלינו שום חובה לדון לכף זכות ולתפוס שהקלקול הנתעשה נתקן.	הכרעה לכף זכות באופן זה מיוחדת היא אך ורק לתלמיד חכם. כל סוגי הצדיקות שבעולם לא ייעילו לחייב את הדיון לכף זכות הזה, כלומר, אי"ם שברוך כלל, החיוב לדיון לכף זכות תלוי הוא במדרגת הצדיקות של האדם הנדון כמבואר - מ"מ כל זה רק קודם שנתברר שנעשה מעשה הרע, וההכרעה היא רק אם נעשה מעשה רע, אז הדיון לכף זכות תלוי הוא במדרגת הצדיקות של האדם הנדון. אבל לאחר שנעשה מעשה רע, אין שום צדיקות שבעולם שתחייב אותנו לדון לכף זכות ולתפוס שנעשה תשובה. ורק ה' הוא המחייב לדון לכף זכות את בעליה אפילו לאחר שנעשה מעשה הרע בבירור.	
לכל זה לא יש יוצא מן הכלל. והוא אם האדם הנדון הוא בנדר תלמיד חכם, שאי קיימת לו דאם ראי' ת"ח שעבר עבירה בלילה, אל תתרחק אחריו ביום, שודאי עשה תשובה. מבואר אצלנו שזה הוא תשובה גדול במצות "בצדק תשפוט את עמיתך", והיינו, אפילו לאחר שנעשה מעשה הרע, יש חובת של דיון לכף זכות שהיתה כאן תשובה. אבל חובת	ומבואר אצלנו שזו היא אחת ממצוותיה של תורה ע"ג שאר המצוות, כי חזקת עשיית התשובה אינה נובעת משום צדיקות שבעולם, ורק מן התורה. דוק בלשונו של ר"י שכתב "לא תמצא איחור התשובה מלבד בעמי הארץ". ולא כתב איחור התשובה ברשעים או בקלים ופוחזים. ברדאי שדלתי תשובה פתוחים לכל, אבל חזקת התשובה איננה אלא בת"ח, ת"ח דוקא ולא בצדיקים.	

5 וקרא י"ט, טו. 6 שבועות ל. 9 שערי תשובה, שער א, אות כג.
7 שערי תשובה, שער ג, אות רח. 8 ברכות יט.

שערי

שערי ג

תשובה

(טובה) [חובה] ולצד הזכות, אם האיש ההוא ירא אלהים, נתחייבת לדון אותו לכף זכות על דרך אמת, גם כי יהיה הדבר קרוב ונוטה יותר אצל הדעת לכף חובה. ואם הוא מן הבינונים אשר יזרחו מן החטא ופעמים יקשלו בו, יש עדיף להטות הספק ולהקריעו לכף הזכות, כמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה (שבת כג ב) הדין את חברו לכף זכות, המקום ידינהו לכף זכות, והיא מצות עשה מן התורה, שאמר (ויקרא יט טו) בצדק תשפט צמיחה, ואם הדבר נוטה לכף חובה, יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל תכריעהו לכף חובה. ואם האיש ההוא רב מעשיו רע או בנתו כי אין יראת אלהים בקבו, תכריע מעשיו ודבריו לכף חובה, שאמר (משלי כא יב) משפיל צדיק בבית רשע מספק רשעים רע. וכבר הקדמנו דף פרושו.

ריח ועדיף לדעת, פי עגש האויל המליץ אשם, איננו זולתי פי יתן לפי באיש יראת חטא אשר יתקפו יצרו ויעבור ואשם, פי מנהגו ודרכו להתחרט על חטאיו, וכד-שכן אם נודע הדבר כי חזר בתשובה. אבל האיש אשר תדע ובחנת את זרכו פי אין פחד אלהים לנגד עיניו ותמיד יתחזב על דרך לא טוב, מצוה לספר בגנותו וקגלות על חטאיו, וקתבאיש בעלי-עברות בעיני בני-אדם, ולמען תגער נפש השומעים את המעשים הרעים. ונאמר (משלי כט כו) תועבת צדיקים איש עול, ונאמר (שם פ ח ג) יראת יי שנאת רע. ואמר (סנהדרין נב א) רשע בן צדיק, מתר קרותו רשע בן רשע. צדיק בן רשע, מתר קרותו צדיק בן צדיק. והנה פי תראה אדם אשר ידבר דבר או יעשה מעשה ויש לשפט דברו ומעשהו לצד

חומ שמירת הלשון - פרק ב שני

והיינו אדם שרואה מעשה עבירה הרי זה משפיע עליו שהעבירה נעשית קלה בעיניו, וכל כמה שרואה עוד ועוד פעם אה העבירה אז העבירה נעשית קלה בעיניו וכמו שצייר כאן המהר"ל דסקין. וכבר אמר פעם החו"א, כשרואים מכוונות נוספות בשבת, יש לחשוב ולחלום שאלו אותם מכוונות שנוסעות הלך וחזור, ולא שנוסעים הרבה מכוונות, וכאלו ישנם ממלכי שבת רבים, שאז נעשה קל יותר האיסור שבת בעיניו, עכ"ל. ומה"ט יעזובו חו"ל לדין את כל האדם לכף זכות אף אם מי שאינו מכיר, דהוא כלפי עצמו שלא ישפיע עליו. לכן נרץ להחליט שההוא עשה טוב, אבל אם ישאר בחוסר ידיעה והיינו שאפשר שההוא עבר עבירה אזי זה יכול להשפיע עליו קריאת בעבירה, וזה הוא מרום בזה שדן לכף זכות, שהוא עצמו לא מרגיש שנעשית כאן עבירה.

שו"ת פסקים מהרי"ל דיסקין

כי לשים חלק הפסקים ברוב אנשי העגנו ביאור קוד על סמך ח"ל (אבות פ"א מ"ז) מנהיג הנאון הסבור וחקל.

(ה) בזה נמתן, פיר שיש ז"ל יהודים, וח' חטא, ר"ל פ"כ פתן נדר הכושת לעמרי, לא כן השני שיחא כמו כן, איש נרץ לעשות כ"כ, כי לא לבד שאינו מחנכים רק בפני ח', אף גם הרי יש לו חסידים, וחלילה ה' שיחא איש מן פנים כ"כ, כללי של דבר ה' שיחא איש לעמא כללי כי אם לפתוך על מלכות שמים.

(ו) וזהו ענין חילול השם, שהחטא בהרביעית ממש שמש הפחד והמדרה, והכושת מעון אשר סתעב באדם, והוא ע"ז מכשיל רבים.

(ז) ומובן אה א', דח"ל יעלונו להן לכף זכות, למען לא יחא לנו פתח בלבבנו לפתוך נדר הבטחה, וכאשר נחקק על לבבנו שגולם לרקים איכנה יערב אח"כ להקריח העשיל, לא כן כאשר יחא בכל אחד שכן דתי, כי אז הוא עטל ויכשל ח"ו באין חושל ברובו.

סאמר, הרי דן את כל האדם לכף זכות.

(א) לבאורה, עיינו ורואה הדין. — ואם למטה בעלמא, איך נעשה שקר בנפשו.

(ב) ידוע מה שכתב האשוח הלבוש להחזיק קובה על בטנה שהעטם, שא"כ לא היו בני אדם מקיימין אף כיבוד אה.

(ג) ולדעתי זה כונה אמרם (ריש הענין) מי שהאזע פנים לסוף נכשל בעבירה, והיינו שע"כ איש לדיק גמור, שא"כ לא היה מן פנים והלא זו היא מדרות חכמים, ואם ולא נפיק מכלל ציטטים, אחי כיון דפתיך נדר הבטחה מי יעורר בערו.

(ד) ומפולש אמרם: כיון טוב לאדם שאה בייאן, לא במהרה הוא חטא.

חיים

ישראל. וראה כי דברינו אמת, דבמשנה דאבות וכן ברמב"ם הלכות דיעות הג"ל דאיירי במדות נאמר והיו דן את כל אדם לכף זכות ובמימרא דשבועות הג"ל ובספר המצות הג"ל דאיירי בביאור המצות עשה דבצדק וכי נאמר והיו דן את חבירך לכף זכות, חבירך, משמע שאתה מכיר שאיננו רשע. ומה שכתבנו בפנים דעובר היינו בכל הח' אופנים. ומפני שבכאן הוא קשה קצת להבין מפני מה לכן אבאר בעוה"י. הנה בלשון הרע ורכילות ובפניו ובשלא בפניו, פשוט דרשיך מצות עשה זו, וכן בין על שקר ובין על אמת בודאי שייך גם כן מצות עשה זו, כי באמת אנו רואין בעינינו מחוש הנסיון שכמה וכמה ספורים מן הלשון הרע והרכילות איננו שקר מחולט, ואף על פי כן נשתנה כמה פעמים מאמתת המעשה לרברי המספר מהיפך להיפך, שכמה פעמים מתחיל המספר לסדר את דברי הלשון הרע או הרכילות מאמצע הדיבור או המעשה, ואינו מסדר מה שהיה קודם לזה, ועל ידי זה נשתנה כמה פעמים הענין לגמרי (כמו שכתב אחד מן הראשונים שמי שירצה להתחיל באמצע הענין יאמר חס ושלוש שמותו לעבור עבודת כוכבים, ויתחיל מעבודתם אלהים אחרים חס ושלוש) ולפעמים יאמר זה בניגון אחר ועל ידי זה גם כן משתנה הענין כמה פעמים, ופעמים הרבה יוצא הדיבור מפי אדם שלא במתכוין והוא עצמו מתחרט אחר-כך על זה. ופעמים הרבה מחמת שהיה לו בשעת מעשה כעס על ענין אחר, ונודמן לו ענין זה בשעת מעשה, ומרוב צער נתהוה זה מה שדיבר או ששעה, כי אין אדם נתפס על צער כמו שאמר חז"ל בבבא בתרא סוף פרק השותפין. והכלל, מי שירצה לדון לכף זכות לא יסגור לפניו דרכי הזכות, בין להמספר והמקבל, ולכן בודאי אם מקבל הרכילות לאמת גמור ואינו רוצה לדנונו לכף זכות עובר גם כן במצות עשה זו.

חפץ פתיחה, עשין מקור החיים

(ג) ולפעמים עובר נמי במ"ע דבצדק תשפוט עמיתך. כגון שראה את חבירו שדיבר או עשה מעשה, ויש ברבר הזה לשפטו לצד הטוב ולצד הזכות או להפכו, אפילו אם הוא איש בינוני נתחייבנו מן התורה במ"ע הזו לדון אותו לכ"ז. (ואם האיש ההוא ירא אלקים, נתחייבנו לדון אותו לכ"ז, גם כי קרוב ונוטה יותר הדבר לכף חובה מלכ"ז) ומי שהולך ומספר בגנותו עבור הדיבור הזה שדיבר או המעשה הזו שעשה, או המקבל שנתחזק אצלו לגנות עבור זה ששמע עליו ולא דן אותו לכף זכות, "עובר במ"ע זו.

(ג) ולפעמים עובר נמי במצות עשה דבצדק וכו'. והיא נמנית בספר המצות מצות עשה קע"ז עיין שם שכתב ובכלל זה גם כן שיתחייב שידין את חבירו לכף זכות ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב, והיא מימרא מפורשת שבועות בריש פרק שבועת העדות והיא נזכרת בסמ"ג גם כן ובסמ"ק שדבר זה נכלל במצות עשה דבצדק וכו' וגם הרבינו יונה בספרו שערי תשובה כתב שהיא מצות עשה דאורייתא. וממנו העתקתי כמעט כל דברי שבסעף זה שבפנים, וזה לשונו: והנה אם תראה אדם אשר ידבר דבר או יעשה מעשה, ויש לשפט דברו ומעשהו לצד הטובה ולצד הזכות, אם האיש ההוא ירא אלקים יתחייב לדון אותו לכף זכות על דרך אמת גם כי קרוב ונוטה הדבר יותר לכף חובה (וכן כתב הרמב"ם בפרק א' דאבות במשנה והיו דן את כל אדם לכף זכות ע"ש) ואם הוא מן הבינונים אשר יזרחו מן החטא ופעמים יכשלו בו יש עליך להטות הספק ולהקריעו לכף זכות כמו שאמר חז"ל הדין את חברו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות, והיא מצות עשה מן התורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך. ואם הדבר נוטה לכף חובה יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל תכריעו לכף חובה. ואם

שמעון בן היוצק שאמרו יכול לומר וכו' אבל גם קרא את האמוראים האלו בשם חשודין על השביעית, ולפי הנ"ל נחא, דרעת ריש לקיש היה שבענין זה היה הכף חוב הרבה מכריעה יותר משום דהוא דבר שאינו מצוי וכיוצא בזה ולכן היה מחזיקם שהם מותרים מלמחות בעושי מלאכתן בשביעית ולא עוד אלא שאומרים עליו עבור זה טרודא הוא דין ע"ש בגמרא.

וכל זה שכתבנו הוא מצד הדין אבל מצד מדה טובה אפילו הכף חוב הוא הרבה יותר מכף זכות צריך לרונן לכף זכות, וראיה משבת (קכ"ז ע"ב) בכל המעשיות שהביא שם הגמרא היה הכף חוב הרבה והרבה יותר מהכף זכות ואפילו הכי (צריך לדון) לכף זכות כמו שאמר שם העבודה כך היה וכשם וכו'.

(יא) עוד עבר בזה וכו'. אפילו אם כוונתו (כ"ד) רק לקנא לאמת, וראיה לזה ממרים דעל ידי שלא נתת למשה רבינו ע"ה לכף זכות לומר דמסתמא כדון עשה מה שפירש מאשתו חשבה הכתוב למרבת לשון הרע ממש ונענשה על-זה בצרעת, ודבראי אצל מרים זה היתה עליה עיקר העולה, ולכן השיב הקב"ה ומדוע לא יראתם לדבר וכו'. דאלו לא היה משה זכאי בזה בודאי היה מותר למרים לדבר בענין זה, (כ"ד) דהא כוונה רק לקנא לאמת ולא ח"ו לגנותו של משה רבינו ע"ה ורק לבנינו של עולם כדאיתא בספרי פרשת בהעלותך, ודבר זה איננו לשון הרע מצד הדין וכמו שמבואר בשערי תשובה לרבינו יונה במאמר רכ"א ורכ"ח, (כ"ד) אם לא מצד מצות הוכחה שיש לו להוכיח תחלה לפלוני על זה וכמו שיבואר לקמן בכלל י' בבאר מים חיים ס"ק, וברואי לא היתה נענשת צרעת עבור זה, אלא ודאי כמו שכתבנו. וידוע דכל מה שנאמר במרים ילפינן מינה כדכתיב וכו' את אשר עשה ה' אלהיך למרים וכו' ועיין לקמן בכלל ו' בבאר מים חיים ס"ק כ' שהבאנו עוד ראיה ברורה לזה (כ"ד) מענין דואג. וכאשר תדייק תמצא כמעט כל הסיפורים שנאמרו בתורה כגון דמרגלים ע"ש ברמב"ם בחומש ועוד דיוסף עיין בשל"ה פרשת וישב הוא הכל מענין זה. ועיין מה שכתבנו לקמן בחלק ב' בכלל ה' בבאר מים חיים ס"ק ו' ובוה תבין מה שכתבנו בפנים שהדבר נוטה לכף זכות.

(יב) שיוסכם וכו'. דבראי אין לומר שכונת רבינו יונה בשערי תשובה במאמר הנ"ל לענין לפרסם הדבר לאחרים, דיקשו רבנו אהרן, דהלא במאמר רט"ו כתב ודע כי אם יראה וכו' אשם אשם על זה, והכא כתב רק אם הכף חוב מכריע יותר יהיה הדבר כמו ספק, משמע אבל אם הדבר ודאי לחובה ירינהו לחובה, אלא ודאי כמו שכתבנו בפנים. אי נמי דרבינו יונה מיירי פה שעשה או שדיבר הדבר בפרסום (כ"ד) דכזה לא שייך ענין לשון הרע וצריך רק לידע אם הדין עמו. ובוה נחא גם כן מה שאמרו דגורם קללה לעצמו וביארנו לעיל דאין איסור בקללה זו כי שם היה הדבר בפרסום שתובעו לפני בית דין ואין אנו צריכים רק לידע אם האמת אתו.

אבל במקום דצריך לגלות הדבר לאחרים יש להתיישב הרבה בענין זה קודם, לא מיבעי בדבר שבין אדם למקום כדואי אין למהר לגלות לאנשים וכדלקמן בכלל ד' ואפילו בבין אדם לחבירו (כ"ד) אם לא יעיין היטב בכלל י' יוכל להלכד בקל על ידי זה בלשון הרע גמורה.

ז. ודע עוד כלל גדול ועיקר בענינים אלו, (ח) אם הוא רואה אדם שדיבר דבר או עשה מעשה, בין ממה שבין אדם למקום או ממה שבין אדם לחבירו, ויש לשפוט דברו ומעשהו לצד הטוב ולצד הזכות, אם האיש ההוא ירא אלהים נסתחייב לדון אותו לכף זכות אפילו אם הדבר קרוב ונוטה אצל הדעת יותר לכף חובה. ואם הוא מן הבינונים אשר יזהרו מן החטא ופעמים ישלכו בו, אם הספק שקול, צריך להטות הספק ולהכריעו לכף זכות, כמו שאמרו רז"ל הדין את חבירו לכף זכות המקום ידינהו לכף זכות, (ט) והוא נכנס בכלל מאמרו יתברך בצדק תשפוט עמיתך. ואפילו אם הדבר נוטה יותר לכף חובה (ע) נכון מאד שיהיה הדבר אצלו כמו ספק ואל יכריעהו לכף חובה. ובמקום שהדבר נוטה לכף זכות דבראי אסור על-פי הדין לדון לכף חובה, והוא דן אותו לכף חובה, ובשביל זה הלך וגינהו, לכו שבער בזה על בצדק תשפוט עמיתך, (יא) עוד עבר בזה "על איסור סיפור לשון הרע.

ח. ואפילו במקום שהכף חוב מכריע יותר, דמצד הדין ליכא איסורא כל-כך אם יכריעהו לכף חובה, היינו לענין (ב) שיוסכם בעיני עצמו עליו שעשה שלא כדון, אבל אין למהר לילך ולכזותו עבור זה אצל אחרים, אם לא שישלימו כל הפרטים המבוארים לקמן בכלל ד' וה' ובכלל י', כי יש הרבה דברים שאפילו אם אין הדין עמו גם-כן אסור לכזותו עבור זה כמבואר להמעיין בכללים אלו.

— באר מים חיים —

לאנשים דעלמא לקלל מטעם ספק את המלוה, פן האמת אתו והלוה הוא הרשע שכופר בחנם ואין לומר רבאמת הקללה היא שלא מן הדין אם כן לא היה ליה לרבינא לחוש לזה כלל דקללת חנם לא תבא, ועוד אטו ברשיעי עסקינן. אבל לפי דברינו הנ"ל נחא דמצד הדין היכא דכף חוב מכריע יותר אין חיוב לדון לכף זכות, ובזמנם לא היה הדבר מצוי כלל שאחר ילוה לחבירו שלא בעדים כדמשמע ביומא (ט) ע"ב דר' אלעזר לא הוי משתעי ריש לקיש בהדיה דמאן דמישתעי ריש לקיש בהדיה בשוק יהבין ליה עיסקא בלא סהדי ואמרינן בבבא מציעא שלשה צועקין ואינם נענין ואחד מהם המלוה לחבירו שלא בעדים, ואם כן אם בא אחד ותובע לחבירו שהלוהו מעות בלא סהדי והוא מיטב לו לא היו דברים מעולם הדעת נוטה מאד שהאמת והצדק הוא עם הנתבע וזה מוציא עליו לעז כחנם ולכן הכל מקללין אותו*.

(ב) וניחא נמי בזה הא דאמרינן בסנהדרין (כ"ו ע"א) ר' חייא בר זרנקי ור' שמעון בן היוצק הוו קאזלי לעבר שנה בעסאי פגע בהו ריש לקיש וכו' אמר להו כהן וחורש אמרו לו יכול לומר אגיסטון אני בתוכו תו חזייה וכו' א"ל יכול לומר וכו' אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל בני אדם החשודין על השביעית וכו' ולכאורה לא די שלא דן לכתחלה לכף זכות את האנשים כמו ר' חייא בן זרנקי ור'

(ח) אם הוא רואה אדם. רבינו יונה בשערי תשובה במאמר ר"ח ומ"ש אם האיש ההוא ירא אלהים וכו' (כ"ד) פשוט דמקורו הוא מברכות (י"ט ע"א) אם ראתי וכו'.

(ט) והוא נכנס בכלל מאמרו יתברך. ר' יונה בשערי תשובה כתב וזה לשונו והוא מצות עשה מן התורה שנאמר בצדק תשפוט עמיתך. ודברינו הם מהסמ"ג והסמ"ק שכתבו שדבר זה נכלל במצות עשה בצדק תשפוט עמיתך. (כ"ד) וכן כתב הרמב"ם בס' המצות מצות עשה קע"ז וזה לשונו ובכללה גם כן שיתחייב שידין את חבירו לכף זכות לא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב. ועל כל פנים לכולי עלמא חיוב גמור הוא ולא מדה בעלמא.

(י) נכון מאד. ז"ל רבינו יונה, יהיה הדבר אצלך כמו ספק ואל תכריעהו לכף חוב. ונראה לי שכונתו למדה טובה בעלמא ולא מצד הדין, ובוה (כ"ד) התרצו כמה ענינים.

(א) בבבא מציעא (דף ע"ה ע"ב) המלוה לחבירו שלא בעדים וכו' וריש לקיש אמר גורם קללה לעצמו שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק ופירש"י כשתובעו וזה כופר הכל מקללין אותו ואומרים שהוא דובר על צדיק עתק וכו' ואחר כך מיייתי הגמרא גם כן דרבינא לא רצה להלות לרב אשי משום האי טעמא דגורם קללה לעצמו, ולכאורה יפלא מאד דלמה יהיה מותר

* הגה"ה. עוד יש לומר דהטעם משום דצריך להעמידו להנתבע בחזקת כשרותו וממילא הוא שמוציא לעז עליו ונכון יותר כחירון הראשון עד כאן.

— נתיב חיים —

ט. נתחייב לרונן אותו לכ"ז. לשון רבנו יונה, לדון אותו לכ"ז על דרך אמת. משמע שברא שמים חייבים להתחוק הדבר מצד הסברא ומצד השכל לודא.

ביאור גדר המצוה, החילוק שבין ירא אלקים לבינוני עיין לעיל עשין ג' בנתיב חיים. י. בכלל מאמרו. מובח מזה שהוא חיוב דאורייתא. ומה שכתב ר"י לפני זה כמו שאמרו ז"ל הדין את חבירו לכ"ז... ושמעו שהוא רק מדה טובה בעלמא, יש לפרש שבא לבאר שהחיוב לדון לכ"ז לגבי בינוני אינו באופן ודאי כמו בירא אלקים ששם החיוב בגדר בירור שכלי ודאי, אלא בגדר הנהגה, שחייבתו תורה לתפוס דרך טובים לדון חבירו לטוב, ולכן, אע"פ שהכל גלוי לשמים, מביא על עצמו מדה כנגד מדה הנהגת שמים לדון לכף זכות. (ומ"מ אין מצוה זו סתם הנהגה אלא כעין בירור כמו שביארנו לעיל עשין ג' בנתיב חיים). יא. על איסור סיפור. וגם השומע ממנו, אף אם ברור לו שאין למספר הזה ידיעה ודאית על ענין הגנות רק שהחליטו לגנות בגלל שדן לכ"ח והוא הסכים עמו בגלל דיבורו, חוץ ממה שעבר על מ"ע לדון לכ"ז גם עבור על איסור קבלת לשחיר כמבואר לקמן בכלל ו' ס"ז ונתיב חיים.

החיוב לדון לכף זכות בא מכת ואהבת לרעך כמוך. כמו שאדם מחפש ומוציא זכות לעצמו על כל מעשיו המקולקלים, ואפילו אם כל האמתלות הן "לא דוכים ולא יער", כך מחוייב לעשות לחבירו. אם אינו עושה כן, אין זה משום שפתאום נעשה חכם ופקח אלא משום שחסר לו באהבה.

דיון לכף חוב לתועלת

שם בתוס' יו"ט שכשקיבלו עליהם את הדין יהיו בעיניך כזכאי, שלא תחשוד את החייב לומר גולן היה, והוא אמנא שאין זה בכלל החובה לדון לכף זכות, קמ"ל שאל תחשוב כן, אלא דוננו לכף זכות, שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול, עכ"ד. וכן פירש המאירי שם. וכ"פ ברמב"ם סנהדרין כג, י, ובשו"ע חו"מ יז י.

חזינו מהכא שלתועלת רשאי ומצווה הדין לדון את בעלי לך חובה מספק. אמנם אחרי שקיבלו את הדין, שוב אין תועלת, ואז הוא מצווה לדונם לכף זכות, ואפילו על צד רחוק, כגון מש"כ שם הסמ"ע ס"ק כד, שאפילו אם אחד מבעלי הדין הוכחש, ויודע הדיין שבמידת תבעו, מ"מ ידונו אח"כ לכף זכות, שהיה חייב לו מלוא ישנה ולא היה לו שטר, ולכן תבעו באופן זה.

ובזה ניחא מה שמצינו בב"מ כד. שנגנב כוס כסף למארחו של מר זוטרא, וראה מד זוטרא את אחד התלמידים שמגנב דיו בגלימת חברו, וחשדו שהוא הגנב, וכפהו עד שהודה. ויש לשאול מדוע הוא לא דנו לכף זכות, אלא ע"כ שלתועלת מותר לדון לכף חוב מספק, עד שיתברר הדבר.

ה והנה איתא במשנה ביומא יח: שזקני בית דין משביעין את הכהן הגדול שלא ישנה דבר מכל מה שאמרו לו, והוא פורש ובוכה והם פורשים ובוכים. וביארו בגמ' יט: שהוא בוכה שחשדוהו צדוקי, והם בוכים משום שהחושד בכשרים לוקה בגופו. ויש לשאול כיצד יתקנו חז"ל תקנה קבועה להשביע את הכהן, כאשר יש בה עונש שלוקים בגופם. וא"ת שיהו חשד לתועלת ואין בו איסור (כדלעיל), א"כ מדוע יהיו לוקים בגופם. ומכאן משמע שאף כשחושדים לתועלת יש איסור, ודלא כמש"כ לעיל. אלא שיש לשאול עוד, מדוע זה נחשב שחושדים בו, והרי זקני ב"ד עושים את הסדר הרגיל בכל שנה, ומשביעין כל כהן באשר הוא, וא"כ מדוע נחשב הדבר שהם חושדין בו? (ושו"ר שכן שאל בספר אור הישר שם). לכן נראה שלעולם התקנה היתה להשביע כל כהן, כל שנה ושנה. ואין בכך כל חשד עליו אישית, ואין חשש נזק מתקנה זו, כיוון שהזקנים יכולים להשביע את הכהן מבלי כל חשד אישי בלבם, אלא רק כמקיימים את התקנה. אולם הם חששו שמא מתגנב ללבם חשד באמת, דבר שאינו כלול בתקנת חז"ל, ועל זה הם היו בוכים. ואין זה בכלל חשד לתועלת, כיוון שאין תועלת שיחשדוהו בלבם, שהרי לתועלת סגי שישביעוהו מבלי לחשד בלבם.

ו על פי האמור נראה שמחנך, ר"מ, משגיח, הורה וכדו', ראשי לפעמים לדון לכף חוב מספק לתועלת, כדי לחקור, לחנך ולהכריע על פי שיקול דעתם. ורק כשאין תועלת, חייבים לדון לכף זכות. וגם כשדנים לכף חוב, ידונו כפי הקל הקל תחילה, וכנ"ל באות ג. וה"ה מנהל מפעל, צרכניה וכדו' כשרואה דבר חשוד, רשאי לדון לכף חוב כפי התועלת. אכן, כל זה הותר רק בתנאים מסויימים שנתבארנו בגוף הספר פרק ג עי"ש.

א המצוה לדון את חברו לכף זכות היא מצוה שבין אדם לחברו. ובמצוות שבין אדם לחברו נקטינן שהן הותרו לתועלת, דלא נאסרו אלא בדרך השחתה וקילקול ומידות רעות, ולא כאשר המטרה היא לתיקון ותועלת. כ"כ הג"ר אלתרן וסרמן זצ"ל בקובץ הערות על מסכת יבמות סי' ע' וז"ל: "דכל האיסורין שבין אדם לחברו אינן איסורין אלא דרך קילקול והשחתה שלא לצורך, וכמו בלאו דלא תשנא את אחיך, דאין האיסור אלא בשנאת חנם... וכן בלאו דחובל כתב הרמב"ם דהאיסור הוא דוקא אם חובל דרך נציון.. וכן בלאו דאלמנה ויתום לא תענון כתב הרמב"ם דאם עינה אותן ללמדן תורה או אומנות ליכא איסורא. וכן בלאו דלא תלך רכיל מותר לספר לה"ר על בעלי מחלוקת כדי להשקיט המריבה. וכן בלאו דאונאת דברים מותר להקניטו בדברים דרך תוכחה. וכן מותר להלבין פנים דרך תוכחה, אם לא חזר בו אחרי שהוכיחו בסתר, ומותר גם לקללו בשביל זה כמו שעשו כל הנביאים בישראל.. ומוכח מכל זה דכל האיסורין האלו הותרו לצורך תועלת", עכ"ל. אמנם הגרא"ו לא הזכיר שם שגם מצוות עשה הותרו לתועלת ואת המצוה לדון לכ"ז בפרט, אך כן נראה בסברא, וכן נראה להוכיח כדלקמן.

ב ותחילה נקדים שהתועלת שהותרה היא אחת משתיים. או לצורך האדם אותו דנים, או לתועלת בני אדם העלולים להנזק ממעשיו של האדם אותו דנים. ובקצרה, "בשבילי" או "בגללו". אולם אין היתר לדון לכף חוב לצורך אחר, כגון לצורך האדם שדן לכף חוב כאשר אין הוא עלול להנזק מהאדם אותו הוא דן, כיוון שאז זה נחשב שהוא דן לכף חוב מתוך מידות רעות, בדרך השחתה וקילקול, ולא זו התועלת שהתורה התירה במצוות שבין אדם לחברו.

ג ועוד נקדים שיש כמה דרגות של דיון לכף זכות (א) לחשוב שפלוני לא עשה כלל מעשה זה, או לחשוב שמעשה זה הוא כולו טוב. (ב) ספק אם פלוני עשה מעשה זה ספק לא עשה. (ג) ודאי שפלוני עשה מעשה זה, אולם הוא עשאו בשוגג. ואם יחשוב שפלוני עשה מעשה זה במזיד, זהו כבוד דיון לכף חוב גמור. והנה כאשר באים לדון לכף חוב לתועלת, יש לדון כפי הקל הקל תחילה. כלומר, אם נשיג את התועלת ע"י דיון כפי אות (ב), שנחשוד שרק ספק הוא אם פלוני עשה את המעשה, אין היתר לחשוב כפי אות (ג) שדודאי הוא עשאו. ואם תושג התועלת ע"י שנחשוב שעשאו בשוגג, אין היתר לחשוב שעשאו במזיד. אכן בדלית ברידה מותר לתועלת גם לחשוב שעשאו במזיד.

ד ועתה נבוא לגוף הראיות שהותר לדון לכ"ח לתועלת. הדנה שנינו באבות א ח "יהודה בן טבאי אומר.. כשהיו בעלי הדין עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאין כשקיבלו עליהם את הדין". ופירש בתוס' יו"ט שלא יהיו כצדיקים בעיניו, שא"כ לא יחפש בטענותיהם וידין כל אחד לכף זכות ולא ירד לאמיתת הדין, עכ"ד. ועוד כ'

הלשון

שערה התבונה - פרק רביעי

שמירת

בו יבואר גודל מעלתו של האדם הדן את חברו לכף זכות

באהבה ובידקה ובשמחה הראוי לעשיית המצוה. כללו של דבר, אם ידקדק הקדוש ברוך הוא חס ושלום אחר עשיית מצותיו, ימצאו רבן בעלי מומין, והמצות שישארו לו יהיו מעוטא דמעוטא נגד העונות שיש לו, ויקרא על האדם עבור זה שם רשע לעולם. אבל אם הקדוש ברוך הוא יתנהג עמו במדת הרחמים, ויחפש עליו זכות בכל עניו, ישאר זכיותו על מכונן. ויותר מזה, שאפילו אם נמנו מעשיו ונמצא שיש לו רב עונות, אם הקדוש ברוך הוא יתנהג עמו במדת הרחמים הגמורה יתמעטו מנינו. כי בודאי ימצאו כמה וכמה מהעונות שיש לחפות עליו שעשה אותן בשגגה או בסכה אחרת. כללו של דבר אם ירצה הקדוש ברוך הוא לחפש זכות על האדם לא יבצר ממנו. וממילא אם יתמעטו מקצת עונותיו תכריע כפי הזכות ויקרא עליו שם צדיק לעולם.

והנה כן זה תלוי לפי ההנהגה שהנהיג את עצמו בימי חייו עם הבריות. אם ידכו היתה לדון אותם לכף זכות, דנין אותו גם כן לזכות כדאיתא בשבת קכ"ו. ואם ידכו היתה ללמד חובה על הבריות ולדבר עליהם רע, גם מלאכי השרת מדברים עליו רע למעלה, כדאיתא במדרש משלי. על כן צריך שיודע האדם בנפשו בעודו בחיים, כי בעת שהוא דן את חברו בין לטוב בין למטב או בדבוריו ממש הוא מסדר דין לעצמו.

גם ירצה לזכור את עצמו לדון את חברו לכף זכות, כמו שאמרו חז"ל (שבועות ל). בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חברך לכף זכות. והוא אחד מהדברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקדוה קימת לו לעולם הקבא כמו שאמרו בשבת (קכ"ו).

והנה לפי רב הרגלו של אדם במדה זו, כן נגד זה יתמעט ממנו עון לשון הרע. והנה מה מאוד צריך האדם לחסוק את עצמו במדה זו לדון את כל אדם לכף זכות, כי על ידי מדה זו דכף זכות וכן להפך חס ושלום. נקל לאדם לעלות על עצמו שם צדיק או רשע לעולם, כי יודע הוא דחובתו של האדם וזכותו תלויים לפי רוב המצות והעונות שיש בידו, כמו שאמרו חז"ל בכמה מקומות אם רב מצות הוא בגדר צדיק ואם רב עונות הוא בגדר רשע, ואמרו חז"ל (ראש השנה ט"ו): שלשה ספרים נפתחין ליום הדין (היינו יום הדין הגדול בעת התחייה כפירוש רש"י שם) צדיקים גמורין נכתבין ונחקמין לאתרי לתי עולם, רשעים גמורים (היינו רוב עונות כפירוש רש"י שם) נכתבין ונחקמין לאתרי לגיהנם שנאמר וכו', בינונים וכו'. והנה יודע הוא דבענין הזכיות שיש ביד האדם אף אם כחל ירבו, אם הקדוש ברוך הוא יתנהג עמו במדת הדין הגמורה לא ישארו בידו כי אם מעט מזער, כי כמה וכמה מהן לא השלים לעשות אותן בכל פרטיהן ואפניהן הנאותין לאותה מצוה, ואפלו אותן שהשלימן כדון לא היו